

**Mario
Puzo**

**POSLEDNJI
DON**

Preveo
Nenad Dropulić

■ Laguna ■

Naslov originala

Mario Puzo

THE LAST DON

Copyright © 1996 by Mario Puzo

Translation copyright © 2001, 2012, 2022 za srpsko
izdanje, LAGUNA

za
Virdžiniju Altman
i
Dominika Klerija

Prolog

Kuogve, 1965

Na Cvetnu nedelju, godinu dana posle Velikog rata protiv Santadiovih, don Domeniko Klerikucio proslavljao je krštenje dvoje dece svoje krvi i doneo najvažniju odluku u svom životu. Pozvao je sebi najvažnije šefove Porodica, kao i Alfreda Gronevelta, vlasnika hotela „Ksanadu“ u Vegasu, i Dejvida Redfeloua, koji je izgradio ogromno carstvo droge u Sjedinjenim Državama. Svi su, u nekom stepenu, bili njegovi partneri.

Šef sada najmoćnije mafijaške Porodice u Americi, don Klerikucio je nameravao da prividno preda tu moć. Bilo je vreme za drugačiju igru; očigledna moć postala je preopasna. Ali i odricanje od moći je takođe bilo opasno. Morao je to da izvede sa krajnje veštom dobrodušnošću i ličnim uticajem. I morao je to da izvede na sopstvenom terenu.

Imanje Klerikucio u Kuogveu širilo se na osam hektara okruženih zidom od crvenih cigala visokim tri metra sa bodljikavom žicom i elektronskim senzorima. Osim vile i domova trojice njegovih sinova, na imanju je bilo i dvadeset malih kuća za odane slugе Porodice.

Pre dolaska gostiju Don i njegovi sinovi seli su za sto od kovanog gvožđa u vrtu iza vile. Najstariji, Đorđo, imao je male, smele brkove, bio je visok i vitak na način engleskog džentlmena, što je naglašavao noseći odeću šivenu po meri. Imao je dvadeset sedam godina, bio je ćutljiv, divlje oštroman i zatvorenog lica. Don je obavestio Đorđa da će se on, Đorđo, upisati u Poslovnu školu „Varton“. Tamo će naučiti sve pojedinosti o tome kako se krađe novac ostajući u granicama zakona.

Đorđo se nije raspravljao sa svojim ocem; ovo je bio kraljevski ukaz, a ne poziv na raspravu. Klimnuo je u znak pokornosti.

Don se zatim obratio svom nećaku, Džozefu „Pipiju“ de Leni. Don je voleo Pipija koliko i svoje sinove, ne samo zato što ih je vezivala krv – Pipi je bio sin njegove pokojne sestre – nego i zato što je Pipi bio onaj veliki general koji je porazio divljaka Santadija.

„Ti ćeš otići u Vegas i nastanićeš se tamo“, rekao je. „Pazićeš na naše interese u hotelu 'Ksanadu'. Sada, kad se naša Porodica povlači, tamo neće biti mnogo posla. U svakom slučaju, ostaješ porodični Čekić.“

Video je da je Pipi nesrećan i morao je da iznese svoje razloge.

„Tvoja žena, Nelini, ne može da živi u atmosferi Porodice. Ona ne može da živi u Enklavi Bronksa. Suviše je različita. Neće nikada biti prihvaćena. Morate da gradite svoj život daleko od nas.“ Sve ovo je bilo istina, ali Don je imao druge razloge. Pipi je bio veliki heroj i general porodice Klerikucio, i ako ostane „gradonačelnik“ Bronksa, biće previše moćan za Donove sinove kada jednom njega više ne bude.

„Bićeš moj *Bruglione** na Zapadu“, rekao je Pipiju. „Obogaćić se. Ali, tamo ima važnog posla.“

---

* Ital.: Samo u mafijaškim Porodicama – zamenik, podređeni, izvršni vođa. (Prim. prev.)

Dao je Pipiju tapiju na kuću u Las Vegasu. Zatim se Don okrenuo svom najmlađem sinu, Vinsentu, mladiću od dvadeset pet godina. On je bio najniži od sve dece, ali građen kao kamena kapija. Malo je govorio i imao je meko srce. Pored svoje majke naučio je da sprema sva italijanska seljačka jela, i vrlo je gorko plakao kad im je majka umrla mlada.

Don mu se nasmešio. „Treba da odlučim o tvojoj sudbini“, reče, „i da te pošaljem na pravi put. Otvorićeš najbolji restoran u Njujorku. Nemoj štedeti novca. Želim da pokažeš Francuzima šta je prava hrana.“ Pipi i ostali se nasmejaše, čak se i Vinsent nasmešio. Don mu se osmehnu. „Ići ćeš na godinu dana u najbolju školu kuvanja u Evropi.“

Vinsent, iako zadovoljan, progunda: „Čemu oni mogu da me nauče?“

Don ga oštro pogleda. „Tvoji špageti mogu da budu bolji“, reče. „Ali glavni cilj je da naučiš kako se vode finansije takve kuće. Ko zna, možda ćeš jednog dana posedovati lanac restorana. Đorđo će ti dati novac.“

Don se najzad okrenu Pitiju. Piti je bio srednji i najveseliji njegov sin. Bio je vrlo privlačan, u dvadeset šestoj je ličio na dečaka, ali Don je znao da je on prava slika sicilijanskih Klerikucija.

„Piti“, reče Don. „Sada kada Pipi ide na Zapad, ti ćeš biti gradonačelnik Bronksa. Snabdevaćes sve vojnike Porodice. Osim toga, kupio sam ti građevinsku kompaniju, veliku. Popravljaćes oblakodere po Njujorku, gradićes kasarne za Državnu policiju, asfaltiraćes gradske ulice. Taj posao je siguran, ali očekujem da kompaniju napraviš zaista značajnom. Tvoji vojnici će imati zakonit posao, a ti ćeš zaraditi mnogo novca. Prvo ćeš da šegrtuješ kod čoveka čija je kompanija sada. Ali zapamti: tvoja prva dužnost je da snabdevaš vojnike Porodice i komanduješ njima.“ Don se okrenu Đorđu.

„Đorđo“, reče Don. „Ti ćeš biti moj naslednik. Ti i Vini neće te više učestvovati u opasnim poslovima Porodice, osim kada je krajnje neophodno. Moramo da gledamo unapred. Tvoja deca, moja deca i mali Dante i Kroćifiksio ne smeju da rastu u ovakvom svetu. Bogati smo, ne moramo više da se izlažemo riziku kako bismo zaradili za svagdašnji hleb. Naša Porodica će od sada služiti samo kao finansijski savetnik drugim Porodicama. Pružićemo im političku podršku, izgladivati njihove nespornizume. Ali, da bismo u tome uspeli, moramo da imamo adute u rukavu. Moramo da imamo vojsku. I moramo da štitimo novac svih njih, a za to će nam oni dati da se omastimo.“

Zastao je. „Za dvadeset, trideset godina svi mi ćemo se utopiti u zakoniti svet i uživaćemo u našem bogatstvu bez straha. Ova dva dečaka koje danas krštavamo nikada neće morati da čine naše grehe niti da podnose naše rizike.“

„Zašto onda da držimo Bronks?“, upita Đorđo.

„Nadamo se da ćemo jednog dana biti sveci“, reče Don. „Ali ne mučenici.“

Jedan sat kasnije don Klerikucio je stajao na balkonu svoje vile i posmatrao slavlje.

Dve stotine gostiju prekrilo je travnjak, posut stolovima za piknik okrunjenim velikim zelenim suncobranima. Mnogi od gostiju bili su vojnici Enklave Bronksa. Krštenja su obično radosni događaji, ali ovo je bilo tiho.

Pobeda nad Santadiovima skupo je koštala Dona. Izgubio je najdražeg sina, Silvija. Njegova kćer Rouz Meri izgubila je muža.

Sada je gledao masu ljudi kako mili oko nekoliko dugačkih stolova punih kristalnih posuda sa jakim crnim vinom, veselim belim činijama supe, špagetima svih vrsta, tanjirima pretrpanim raznim odrescima od mesa i sirom i hrskavim svežim hlebovima

---

---

svih veličina. Dozvolio je sebi da ga umiri tiha muzika malog orkestra koji je svirao negde u pozadini.

U samom središtu kruga stolova za piknik Don je video dve nosiljke za bebe sa plavim pokrivačima. Kako su hrabre bile te dve bebe, nisu se ni pomakle kad su ih škropili svetom vodom. Pored njih stajale su njihove majke, Rouz Meri i Neli-ni de Lena, Pipijeva žena. Video je lica beba, još neobeležena životom. Dante Klerikucio i Kroćifiksio de Lena. Na njemu je ležala odgovornost da ova dva deteta nikada ne moraju da oseće patnju zarađivanja za život. Ako uspe, oni će ući u normalno svetsko društvo. Zanimljivo, mislio je, da nijedan muškarac iz mase ne dolazi da izrazi poštovanje deci.

Video je Vinsenta, obično tmurnog, lica poput granita, kako deli maloj deci hranu sa kolica za prodaju viršli koja je napravio za proslavu. Ličila su na njujorška kolica za viršle, ali su bila veća, imala su veseliji suncobran i Vinsent je s njih delio bolju hranu. Nosio je čistu belu kecelju i služio viršle sa kiselim kupusom i senfom, začinjene crvenim lukom i ljutim sosom. Svako dete moralo je da mu da poljubac u obraz za viršlu. Vinsent je, uprkos svojoj gruboj spoljašnjosti, imao najnežnije srce od svih Donovih sinova.

Na terenu za boćanje Don je video Pitija kako igra sa Pipijem de Lenom, Virđiniom Balacom i Alfredom Groneveltom. Piti je voleo grube šale, što Don nije odobravao. To mu je uvek izgledalo kao opasna rabota. Čak i sada Piti je prekinuo igru jednim svojim trikom, jedna kugla za boćanje raspala se na komade posle prvog udarca.

Virđinio Balaco bio je Donov zamenik, izvršni funkcioner porodice Klerikucio. Bio je veseo čovek i pretvarao se da juri Pitija, koji se pretvarao da beži. Ovo se Donu učinilo ironičnim. Znao je da je njegov sin Piti rođeni ubica, a i da taj razigrani Balaco takođe uživa izvestan ugled.

Ali nijedan od njih nije se mogao meriti sa Pipijem.

Don je video kako žene iz mase zure u Pipija. Osim dveju majki, Rouz Meri i Nelini. On je bio tako privlačan muškarac. Bio je Donove visine, imao je živo, snažno telo i svirepo privlačno lice. Posmatrali su ga i mnogi muškarci, od kojih neki vojnici Enklave Bronksa. Gledali su njegovu komandujuće držanje, spretnost njegovog tela u akciji, znajući njegov nadimak, *Čekić*, najbolji od „Kvalifikovanih“.

Dejvid Redfelou, mlad, rumenih obraza, najmoćniji trgovac drogom u Americi, štipao je bebe u kolicima za obraze. Najzad, Alfredu Groneveltu, i dalje u sakou i sa kravatom, očigledno je bilo neugodno da igra igru koju ne poznaje. Gronevelt je bio istih godina kao i Don, blizu šezdesete.

Danas će don Klerikucio da izmeni živote svih njih. Najbolje, nadao se.

Đorđo izađe na balkon da ga pozove na prvi sastanak tog dana. Deset mafijaških šefova sastalo se u malom salonu kuće. Đorđo ih je obavestio o predlogu don Klerikucija. Krštenje je bilo odličan izgovor da se sakupe, ali oni nisu imali stvarnih društvenih veza sa Klerikuciom i želeli su da odu što je pre moguće.

Mali salon Klerikuciove kuće nije imao prozora, a imao je masivan nameštaj i bar. Svih deset ljudi izgledalo je trezveno dok su sedeli oko velikog tamnog mramornog stola za sastanke. Pozdravili su Dona jedan po jedan, a zatim nestrpljivo čekali da čuju šta ima da im kaže.

Don Klerikucio je pozvao svoje sinove Vinsenta i Pitija, svog izvršnog funkcionera Balaca i Pipija de Lenu da se pridruže sastanku. Kada su stigli, Đorđo je, hladan i sardoničan, izgovorio par uvodnih rečenica.

Don Klerikucio posmatrao je lica ljudi okupljenih oko njega, najmoćnijih ljudi u društvu bezakonja koje je služilo da zadovoljava stvarne ljudske potrebe.

„Moj sin Đorđo vas je obavestio kako će biti od sada“, rekao je. „Evo šta ja predlažem. Ja ću se povući iz svih svojih poslova

---

osim kocke. Sve njujorške poslove predajem mom starom prijatelju Virđiniju Balacu. On će osnovati sopstvenu Porodicu i biće nezavisan od Klerikuciovih. U ostalom delu zemlje sve svoje interese u sindikatima, saobraćaju, alkoholu, duvanu i drogi prepuštam vašim Porodicama. Moći ćete da raspolažete svim mojim vezama sa zakonom. Ono što tražim od vas zauzvrat jeste da mi dajete vaš novac na brigu. Biće bezbedan i stajaće vam na raspolaganju. Nećete morati da brinete hoće li vlasti ući u trag vašem novcu. Za to tražim samo pet odsto provizije.“

Za deseticu ljudi ovo je bio posao snova. Bili su zahvalni što se Klerikucio povlači iako je Porodica mogla jednostavno da nastavi da kontroliše ili uništava njihova carstva.

Vinsent je obišao oko stola i usuo svakome malo vina. Svi su podigli čaše i nazdravili Donovom povlačenju.

Kada su se mafijaški donovi ceremonijalno oprostili, Piti je dopratio Dejvida Redfeloua do malog salona. Redfelou je seo u kožnu fotelju preko puta Dona, a Vinsent ga je poslužio čašom vina. Redfelou se izdvajao od ostalih ljudi ne samo svojom dugačkom kosom, nego i dijamantskom minđušom i jaknom od teksas platna koju je nosio sa čistim, ispeglanim farmerkama. Imao je skandinavske krvi. Plave kose, bistrih plavih očiju, uvek je imao vedar izraz lica i bio nemarno duhovit.

Don je mnogo dugovao Dejvidu Redfelouu. On je dokazao da se vlasti mogu podmititi drogom.

„Dejvide“, reče dok Klerikucio. „Povlačiš se iz poslova sa drogom. Imam za tebe nešto bolje.“

Redfelou se nije pobunio. „Zašto sada?“, upitao je Dona.

„Prvo“, reče Don, „vlasti ulažu previše vremena i napora u posao. Morao bi da strepiš do kraja života. Još važnije, postalo je previše opasno. Moj sin Piti i njegovi vojnici do sada su bili tvoji telohranitelji. To više ne mogu da dopustim. Kolumbijci

---

---

su suviše divlji, suviše bezglavi, suviše nasilni. Neka oni rade s drogom. Ti ćeš se povući u Evropu. Pobrinuću se za tvoju zaštitu tamo. Da ti ne bude dosadno, kupićeš banku u Italiji i živećeš u Rimu. Mnogo ćemo poslova tamo raditi.“

„Sjajno“, reče Redfelou. „Ne znam italijanski i nemam pojma o bankarstvu.“

„Naučićeš i jedno i drugo“, reče don Klerikucio. „I bićeš srećan u Rimu. Možeš i da ostaneš ovde ako želiš, ali onda više nećeš imati moju podršku. Piti više neće čuvati tvoj život. Izaberi sam.“

„Ko će da preuzme moje poslove?“, upita Redfelou. „Hoću li biti isplaćen?“

„Kolumbijci će preuzeti tvoje poslove“, reče Don. „To se ne može sprečiti, takav je tok istorije. Ali vlada će im život učiniti bednim. Onda, da ili ne?“

Redfelou je malo razmislio, a zatim se nasmejao. „Reci mi kako ću da počnem?“

„Dorđo će te povesti u Rim i upoznaće te s mojim ljudima tamo“, reče Don. „On će te savetovati sledećih godina.“

Don ga zagrli. „Hvala ti što si poslušao moj savet. I dalje ćemo sarađivati u Evropi i, veruj mi, to će za tebe biti dobar život.“

Kada je Dejvid Redfelou izašao, Don je poslao Vinsenta da pozove Alfreda Gronevelta u salon. Kao vlasnik hotela „Ksanadu“ u Vegasu, Gronevelt je bio pod zaštitom sada uništene Porodice Santadio.

„Gospodine Gronevelt“, reče Don. „Nastavićete da vodite hotel pod mojom zaštitom. Ne treba da se plašite za sebe ili za svoje vlasništvo. Zadržaćete pedeset jedan odsto vlasništva hotela. Ja ću posedovati četrdeset devet odsto koje je ranije posedovao Santadio i predstavljaće me isti pravni identitet. Slažete li se?“

Gronevelt je, uprkos svojim godinama, bio veoma dostojanstven i fizički dominantan. Rekao je pažljivo: „Ako ostanem, onda želim da vodim hotel sa istim autoritetom. Ako tako ne može, prodaću vam svoj procenat.“

„Da prodate rudnik zlata?“, reče Don s nevericom. „Ne, ne. Ne treba da me se plašite. Ja sam pre svega poslovan čovek. Da je Santadio bio malo umereniji, ne bi se dogodile sve one strašne stvari. Sada ga više nema. Ali vi i ja smo razumni ljudi. Moji delegate dobijaju Santadiove deonice. A Džozef de Lena, Pipi, uživaće puno poštovanje. On će biti moj *Bruglione* na Zapadu sa platom od sto hiljada dolara koju će mu davati vaš hotel na način koji budete smatrali prikladnim. A ako budete imali bilo kakvih nepravilnosti sa bilo kim, obratite se njemu. A u vašem poslu nepravilnosti uvek ima.“

Gronevelt, visok, mršav čovek, izgledao je prilično mirno. „Zašto mi činite usluge? Imate mnogo isplativijih mogućnosti.“

Don Domeniko reče svečano: „Zato što ste genije u svom poslu. Tako kažu svi u Las Vegasu. Da bih vam dokazao svoje poštovanje, želim da vas nečim darujem.“

Gronevelt se nasmeši na ovo. „Dali ste mi sasvim dovoljno. Moj hotel. Šta ima važnije?“

Don je zurio dobroćudno u njega. Iako je bio ozbiljan čovek, voleo je da iznenađuje ljude svojom moći. „Možete da odaberete ko će biti novi član Komisije za kocku države Nevade“, reče Don. „Jedno mesto je upražnjeno.“

Gronevelt je, kao retko kada u životu, osetio da je iznenađen i ujedno impresioniran. Više od svega bio je radostan, jer je video budućnost svog hotela o kakvoj nije ni sanjao. „Ako možete to da izvedete“, reče Gronevelt, „onda ćemo uskoro svi biti veoma bogati.“

„Učinjeno je“, reče Don. „Sada možete da idete i zabavljate se.“

Gronevelt reče: „Vratiću se u Vegas. Mislim da ne bi bilo dobro da svi znaju da sam ovde gost.“

Don klimnu glavom. „Piti, neka neko odveze gospodina Gronevelta u Njujork.“

Sada su, osim Dona, u sobi ostali samo njegovi sinovi, Pipi de Lena i Virđinio Balaco. Izgledali su malo iznenađeno. Don se poverio samo Đorđu. Ostali nisu znali za njegove planove.

Balaco je bio mlad za *Buglione*, jedva godinu-dve stariji od Pipija. Kontrolisao je sindikate, prodavnice odeće, saobraćaj i neke poslove sa drogom. Don Domeniko ga je obavestio da će od sada da radi nezavisno od Klerikuciovih. Moraće samo da im daje deset posto od prihoda, a inače će imati potpunu kontrolu nad svojim operacijama.

Virđinija Balaca je savladala ova velikodušnost. On je obično bio veseo i živahan, bilo da se zahvaljuje ili se žali, ali sada je bio toliko preplavljen zahvalnošću da je mogao samo da zagrlji Dona.

„Od tih deset odsto, polovinu ću ostavljati tebi za starost i nevolju“, reče Don Balacu. „Sada, oprosti mi, ali ljudi se menjaju, pamćenje im slabi, zahvalnost za prošlu velikodušnost bleedi. Dozvoli mi da te zamolim da uredno vodiš knjige.“ Zastao je za trenutak. „Na kraju krajeva, ja nisam poreznik, ne mogu da ti naplatim one užasne kamate i kazne.“

Balaco je shvatio. Don Domeniko je uvek kažnjavao brzo i sigurno. Nije bilo ni upozorenja. A kazna je uvek bila smrt. Naposletku, kako drugačije postupati sa neprijateljem?

Don Klerikucio je otpustio Balaca, ali kada je pratio Pipija do vrata zastao je za trenutak, a zatim ga privukao blizu sebe i prošaputao: „Upamti, ti i ja imamo tajnu. Moraš da je sačuvaš zauvek. Nikada ti nisam izdao naređenje.“

Na travnjaku ispred vile Rouz Meri Klerikucio čekala je Pipija de Lenu da razgovara s njim. Bila je veoma mlada i lepa udovica, ali joj crnina nije dobro pristajala. Žalost za mužem i bratom potiskivala je njenu prirodnu živahnost, tako neophodnu njenom tipu. Krupne smeđe oči bile su joj previše tamne, maslinasta koža previše bleđa. Samo njen upravo kršteni sin Dante, koji joj je ležao na rukama ukrašen plavom trakom, davao je slici malo boje. Celog tog dana održavala je čudnovatu udaljenost od svog oca, don Klerikucija, i svoja tri brata, Đorđa, Vinsenta i Pitija. A sada je čekala da se suoči sa Pipijem de Lenom.

Bili su rođaci. Pipi je bio deset godina stariji od nje i, kada je bila šiparica, bila je ludo zaljubljena u njega. Ali Pipi se uvek prema njoj ponašao zaštitnički, s visine. Iako je bio poznat po svojoj putenosti, imao je dovoljno razuma da ne popusti toj slabosti sa kćerkom svog Dona.

„Zdravo Pipi“, reče ona. „Čestitam.“

Pipi se nasmeši sa šarmom koji je njegovo grubo lice učinio lepim. Sagnuo se da poljubi bebu u čelo, primetivši iznenađeno da je bebina kosa, koja je još slabo mirisala na tamjan iz crkve, vrlo gusta za tako malo dete.

„Dante Klerikucio, prelepo ime“, reče.

Ovaj kompliment nije bio sasvim nevin. Rouz Meri je ponovo uzela devojačko prezime, a nosilo ga je i njeno dete bez oca. Don ju je besprekornom logikom ubedio da to učini, ali ona je i dalje osećala izvesnu krivicu.

Zbog te krivice Rouz Meri reče: „Kako si ubedio svoju ženu protestantkinju da pristane na katoličko krštenje i tako religiozno ime?“

Pipi joj se nasmeši: „Moja žena me voli i želi da mi ugodni.“

Tako i jeste, mislila je Rouz Meri. Pipijeva žena ga je volela jer ga nije poznavala. Ne kao što ga je ona sama poznavala i nekada volela. „Dao si sinu ime Kroćifiksio“, reče Rouz Meri. „Ti si njoj mogao da ugodiš makar krsteći sina američkim imenom.“

„Dao sam mu ime po tvom dedi, da ugodim tvom ocu.“

„Kao što svi moramo“, reče Rouz Meri, ali sakri gorčinu svojih reči osmehom. Lice joj je bilo takve građe da joj je osmeh prirodno stajao i davao joj sladak izgled koji je ublažavao žaoku svega što kaže. Zastala je nesigurna. „Hvala ti što si mi spasao život.“

Pipi ju je prazno gledao jedan trenutak, iznenađen, lako uznemiren. Zatim reče meko: „Nikada nisi bila ni u kakvoj opasnosti“, i obavi joj ruku oko ramena. „Veruj mi“, reče. „Ne misli o tim stvarima. Zaboravi sve. Pred nama su životi puni sreće. Samo zaboravi prošlost.“

Rouz Meri se sagnula da poljubi bebu, a u stvari je želela da sakrije lice od Pipija. „Sve razumem“, rekla je, znajući da će on da ponovi ovaj razgovor njenom ocu i braći. „Pomirila sam se s tim.“ Želela je da njena porodica zna da ih ona i dalje voli i da je zadovoljna što je njeno dete primljeno u porodicu, sada posvećeno svetom vodom i odbranjeno od večnog Zla.

Tog trenutka Virđinio Balaco se pridružio Rouz Meri i Pipiju i poveo ih ka sredini travnjaka. Don Domeniko Klerikucio je izašao iz vile, praćen svojom trojicom sinova.

Porodica Klerikucio – muškarci u svečanoj odeći, žene u toaletama, deca u satenu – poredala se u krug za fotografisanje. Masa gostiju pljeskala je i dovikivala čestitke, i taj trenutak je bio zamrznut; trenutak mira, pobeđe i ljubavi.

Fotografija je kasnije uvećana, uramljena i okačena u Donovoj radnoj sobi, pored portreta njegovog sina Silvija, ubijenog u ratu protiv Santadiovih.

Don je gledao ostatak proslave sa balkona svoje spavaće sobe.

Rouz Meri je gurala kolica sa bebom pored bočara, a Pipijeva žena Nelini, vitka, visoka i elegantna, izašla je na travnjak noseći svoje odojče, Kroćifiksija, na rukama. Stavila je bebu u kolica pored Dantea i dve žene su sa ljubavlju zurile u njih.

Dona je obuzeo nalet radosti što će ova dva deteta odrasti zaklonjena i bezbedna i što nikada neće znati cenu kojom je plaćena njihova sreća.

Onda je Don video kako Piti spušta bočicu sa mlekom u kolica i svi se smeju gledajući kako se bebe bore za nju. Rouz Meri podiže svog sina Dantea iz kolica, a Don se seti kakva je ona bila pre samo nekoliko godina. Don uzdahnu. Ništa lepše od zaljubljene žene, i ništa više ne para srce nego kada ona ostane udovica, pomislio je tužno.

Od sve dece najviše je voleo Rouz Meri. Bila je tako vesela, tako puna radosti. Ali Rouz Meri se promenila. Gubitak brata i muža bio je previše za nju. Pa ipak, prema Donovanom iskustvu, oni koji su zaista voleli voleće ponovo, a udovicama dosadi crnina. A sada je imala i dete koje će da gaji.

Don se osvrnuo na svoj život i divio se njegovim tako divnim plodovima. Svakako, donosio je čudovišne odluke da bi dosegao moć i bogatstvo, ali žalio je zbog malo čega. Neka drugi cvile nad svojim gresima. Don Klerikucio ih prihvata i polaže svoju dušu u ruke Boga u koga veruje i za koga zna da će mu oprostiti.

Pipi je sada igrao boće sa trojicom vojnika iz Enklave Bronksa. Bili su stariji od njega i imali su solidne poslove u Enklavi, ali gledali su Pipija sa strahopoštovanjem. Pipi je, vešt i sjajno raspoložen kao i obično, bio u središtu pažnje. Bio je legenda, boćao se protiv Santadija.

Pipi se radovao, vikao od veselja kada bi njegova kugla odbacila protivničku od mete. Kakav je čovek taj Pipi, mislio je Don. Odan vojnik i topao prijatelj. Snažan i hitar, lukav i uzdržan.

Donov dragi prijatelj Virđinio Balaco pojavio se na terenu za boćanje, jedini koji je mogao da se nadmeće sa Pipijem. Balaco je napravio predstavu bacivši svoju kuglu. Čuli su se glasni uzvici kada je uspešno pogodila cilj. Trijumfalno je podigao ruke prema balkonu i Don je zapljeskao. Osećao se ponosnim što takvi ljudi cvetaju i napreduju pod njegovom vlašću, kao i

svi ostali koji su se te Cvetne nedelje okupili u Kuogveu, i što će njegova sposobnost predviđanja da ih zaštiti u teškim godinama koje dolaze.

Ono što Don nije mogao da predvidi bilo je seme zla u još neformiranim ljudskim umovima.

KNJIGA I

Holivud
Las Vegas

1990.

Prvo poglavlje

Kalifornijski sunčevi zraci limunove boje prskali su crvenu čupu kose Boza Skeneta. Njegovo vitko mišićavo telo drhtalo je od želje da stupi u veliku bitku. Celo biće mu je bilo oduševljeno što će njegovo delo videti više od milijardu ljudi širom sveta.

U elastičnoj traci pojasa njegovih sportskih pantalona bio je mali pištolj. Skrivala ga je zakopčana bela jakna spuštena do slabina, na kojoj su blistale uspravne crvene munje. Kosu je pričvrstio grimiznom maramom sa plavim tačkama.

U desnoj ruci držao je veliku srebrnastu bocu evijana*. Boz Skenet se savršeno pripremio za svet šou-biznisa u koji se spremao da stupi.

Taj svet bio je ogromna masa ispred paviljona „Doroti Čendler“ u Los Anđelesu, gomila koja je čekala dolazak filmskih zvezda na ceremoniju dodele nagrada Akademije. Gledaoci su stajali na naročito za tu priliku podignutim tribinama. Sama ulica bila je ispunjena televizijskim kamerama i izveštačima koji će poslati slike u ceo svet. Večeras će ljudi videti svoje velike filmske zvezde uživo, bez njihove veštačke mitske kože, podložne pobedama i porazima stvarnog života.

---

* Franc.: Evijan (*Evian*) – svetski poznata marka kvalitetne mineralne vode. (Prim. prev.)

Uniformisani čuvari sa sjajnim smeđim palicama za pojašom napravili su lanac koji je držao gledaoce pod kontrolom.

Boza Skeneta oni nisu brinuli. Bio je krupniji, brži i čvršći od tih ljudi, a na svojoj strani imao je i činilac iznenađenja. Više su ga zabrinjavali televizijski izveštači i kamermani koji su neustrašivo zasedali prostor da bi presreli slavne. Ali, biće još oduševljeniji da snime ovaj događaj.

Bela limuzina stade ispred ulaza u paviljon i Skenet vide Atenu Akviten, „najlepšu ženu na svetu“, kako su tvrdili razni časopisi. Dok je izlazila, masa je legla na ogradu i izvikivala njeno ime. Kamere su je okružile i slale njenu lepotu u udaljene krajeve Zemlje. Ona je mahala.

Skenet preskoči ogradu tribina. Trčao je cikcak između saobraćajnih prepreka, video je kako se smeđe košulje zbijaju na poznat način. Nisu zauzeli pogodan ugao. Provukao se između njih lako kao što je nekada prolazio odbrambene igrače na fudbalskom terenu. I stigao je tačno u pravom trenutku. Atena je govorila u mikrofone, glave nagnute da bi što lepše izgledala pred kamerama. Pored nje su stajala tri čoveka. Skenet se uverio da ga kamera hvata, a zatim bacio tečnost iz boce Ateni u lice.

Viknuo je: „Evo ti malo kiseline, kučko.“ Zatim je pogledao pravo u kameru, lica sabranog, ozbiljnog i dostojanstvenog. „Zaslужila je“, rekao je. Prekrio ga je talas smeđih košulja sa spremnim palicama. Klekao je na tlo.

U poslednjem trenutku Atena Akviten mu je videla lice. Čula je uzvik i okrenula glavu, tako da ju je tečnost pogodila po obrazu i uhu.

Milijardu televizijskih gledalaca videlo je sve ovo. Prelepo Atenino lice, srebrnastu tečnost na njenom obrazu, šok i užas, blesak prepoznavanja kada je videla napadača: izraz stvarnog straha koji je za tren uništio svu njenu veličanstvenu lepotu.

Milijardu ljudi širom sveta gledalo je kako policija odvlači Skeneta. I sam je izgledao kao filmska zvezda dok je podizao

---

vezane ruke u pobjednički pozdrav, da bi se srušio kada ga je razbesneli policajac, našavši mu pištolj za pojasom, udario u bubreg kratkim, strašnim udarcem.

Atena Akviten, još drhteći od šoka, nagoni je brisala tečnost sa lica. Nije osećala vatru. Kapi na njenom dlanu su se razmazale. Ljudi su se zbijali oko nje, da je zaštite, da je odvedu.

Oslobodila ih se i rekla mirno: „To je obična voda.“ Liznula je kapi sa dlana da se uveri. Zatim je pokušala da se nasmeši. „Tipično za moga muža“, rekla je.

Atena je, pokazujući silnu hrabrost koja joj je pomogla da postane legenda, ušla hitro u paviljon. Kada joj je uručen Oskar kao najboljoj glumici, publika je ustala i pljeskala, činilo se, beskrajno.

U hladnom krovnom apartmanu hotela „Ksanadu“ u Las Vegasu ležao je osamdesetpetogodišnji vlasnik hotela i umirao. Ali tog prolećnog dana činilo mu se da jasno čuje, iz sale šesnaest spratova ispod, kuglice od slonovače kako zveckaju po crvenim i crnim pregradama točkova ruleta, udaljenu viku bacača koji promuklo mole zakotrljane kockice, brujanje hiljada automata za kockanje koji izbacuju srebrne novčiće.

Alfred Gronevelt je bio srećan onoliko koliko može da bude srećan čovek na samrti. Skoro devedeset godina bio je varalica, amaterski podvodač, kockar, saučestvovao je u ubistvima, podmićivao političare i, najzad, strogo, ali ljubazno gospodario hotelom-kockarnicom „Ksanadu“. Iz straha od izdaje nikada nije potpuno zavoleo nijedno ljudsko biće, ali je bio ljubazan prema mnogim. Nije žalio ni za čim. Sada se radovao sitnim malim zadovoljstvima koja su mu preostala u životu. Kao što je popodnevni obilazak kockarnice.

Kroćifiksio „Kros“ de Lena, njegova desna ruka u poslednjih pet godina, ušao je u sobu i rekao: „Spreman, Alfrede?“ Gronevelt mu se nasmešio i klimnuo glavom.

Kros ga je podigao i stavio u invalidsku stolicu, sestra je ušuškala starca u pokrivače, bolničar je zauzeo svoje mesto iza kolica. Sestra je pružila Krosu bočicu sa pilulama i otvorila vrata apartmana. Ona neće poći sa njima. Gronevelt nije želeo da je sluša tokom ovih popodnevnih obilazaka.

Kolica su se lako kretala po veštačkoj travi vrta i ušla u naročiti brzi lift koji se spustio šesnaest spratova do kockarnice.

Gronevelt je sedeo uspravno i gledao levo i desno. Uživao je da vidi muškarce i žene kako se bore protiv njega iako su sve šanse bile na njegovoj strani. Kolica su se polako kretala kroz sale sa ruletom i blekdžekom, kroz dvoranu za bakaru i sobe sa stolovima za barbut. Kockari su jedva zapažali starca u kolicima, njegove pažljive oči, veseli osmeh na licu kostura. Kockari u kolicima su u Vegasu bili obična pojava. Smatrali su da im sudbina nešto duguje za njihovu nesreću.

Kolica su najzad ušla u trpezariju. Bolničar ga je uvezao u rezervisani separe, a zatim se povukao za drugi sto da čeka znak za polazak.

Gronevelt je kroz stakleni zid gledao ogromni bazen za plivanje, vodu koja gori plavim plamenom na suncu Nevade, mlade žene sa malom decom razasute po njegovoj površini poput šarenih igračkaka. Osetio je sitni talas zadovoljstva što je sve to njegovo delo.

„Alfrede, pojedj nešto“, reče Kros de Lena.

Gronevelt mu se nasmeši. Dopadao mu se Krosov izgled. Bio je veoma zgodan, na način koji je privlačio i muškarce i žene. Bio je i jedan od retkih ljudi kojima je Gronevelt tokom života skoro verovao.

„Volim ovaj posao“, reče Gronevelt. „Kros, nasledićeš moj deo vlasništva hotela i znam da ćeš morati da se dogovoriš sa svojim partnerima iz Njujorka, ali nemoj nikada da napustiš 'Ksanadu.'“

Kros potapša starčevu ruku, same žile prekrivene kožom. „Neću“, reče.

Gronevelt je osećao kako mu stakleni zid utrljava sunce u kožu. „Kros“, reče, „naučio sam te svemu. Uradili smo neke teške stvari, zaista teške. Nemoj nikada da se osvrćeš. Znaš da verovatnoća radi na različite načine. Učini onoliko dobrih dela koliko možeš. I to se isplati. Ne govorim o zaljublivanju ili mržnji. To su vrlo rizični potezi.“

Srkutali su kafu zajedno. Gronevelt je pojeo samo malo prhke štrudle. Kros je uz kafu pio sok od narandže.

„Upamti jedno“, reče Gronevelt. „Nikad ne daj Vilu nikome ko ne ispljune milion dolara. Vile su veoma važne.“

Kros potapša Gronevelta po ruci i ostavi svoju ruku na starčevoj. Njegova osećanja bila su iskrena. Na neki način voleo je Gronevelta više od svog oca.

„Ne brini“, reče Kros. „Vile su svetinja. Još nešto?“

Groneveltove oči su bile neprozirne, katarakta je zamaglila nekadašnju vatru. „Budi pažljiv“, reče. „Uvek budi veoma pažljiv.“

„Hoću“, reče Kros. Zatim, da bi prekinuo starčeve misli o skoroj smrti, reče: „Kada ćeš da mi pričaš o velikom ratu protiv Santadiovih? Tada si radio s njima. Niko nikada ne priča o tome.“

Gronevelt uzdahnu starački, tiho, skoro nečujno. „Znam da mi vreme ističe“, reče. „Ali ne mogu još da ti govorim o tome. Pitaj svoga oca.“

„Pitao sam Pipija“, reče Kros. „Ali, on neće da priča.“

„Šta je bilo – bilo je“, reče Gronevelt. „Nikada se ne okreći prošlosti. Ne zbog izgovora. Ne zbog ispravljanja nepravdi, niti zbog sreće. Ti si ono što jesi, a svet je onakav kakav je.“

Po povratku u apartman sestra je okupala Gronevelta i pregledala ga. Namrštila se, a Gronevelt je rekao: „Sve je stvar verovatnoće.“

Te noći je čvrsto spavao, a kada se zabelela zora zatražio je od sestre da mu pomogne da izađe na balkon. Smestila ga je u veliku stolicu i umotala ga u pokrivače. Onda je sela pored njega i uhvatila ga za ruku da mu izmeri puls. Gronevelt je nastavio da je drži za ruku kada je pokušala da je povuče. Pustila ga je, pa su zajedno gledali kako se sunce uzdiže iznad pustinje.

Ja sam stvorio sve ovo, mislio je Gronevelt. Usred ničega izgradio sam hramove zadovoljstva. Sebi sam izgradio srećan život. Ni od čega. Trudio sam se da budem dobar čovek onoliko koliko je to moguće na ovom svetu. Treba li mi suditi? Misli su mu odlutale ka detinjstvu, kada je sa svojim drugarima, četrnaestogodišnjim filozofima, raspravljao o Bogu i moralnim vrednostima, kao što su dečaci tada činili.

„Kada bi mogao da dobiješ milion dolara tako što bi pritiskom na dugme ubio milion Kineza“, rekao je njegov drugar trijumfalno, kao da postavlja neku veliku, nerešivu moralnu zagonetku, „da li bi to učinio?“ Posle dugotrajne rasprave svi su se saglasili da ne bi. Osim Gronevelta.

I bio je u pravu, mislio je sada. Ne zbog svog uspešnog života, nego zato što velika zagonetka više ne bi mogla ni da se postavi. To više nije bila dilema. Mogla se postaviti na samo jedan način.

„Da li bi pritisnuo dugme i ubio milion Kineza“ – zašto Kineza? – „za hiljadu dolara?“ To je sada bilo pitanje.

Svetlost je purpurom bojila zemlju, a Gronevelt je stezao sestrinu ruku da održi ravnotežu. Katarakta mu je omogućavala da gleda pravo u Sunce. Dremljivo je mislio na neke žene koje je poznao i voleo i na izvesne poteze koje je povukao. I na muškarce koje je nemilosrdno porazio, i na milosrđe koje je pokazivao. Mislio je o Krosu kao o svom sinu i sažaljevao ga, kao i sve Santadiove i Klerikuciove. I bio je srećan što napušta sve to. Na kraju krajeva, da li je bolje živeti moralno ili živeti srećno? I je li trebalo biti Kinez da bi se odlučilo?

Poslednja zbunjenost potpuno mu je uništila um. Sestra je osetila kako mu se ruka hladi, mišići zatežu. Nagnula se i potražila znake života. Nije bilo sumnje da ga više nema.

Kros de Lena, naslednik i nastavljajući, organizovao je za Gronevelta veličanstvenu sahranu. Svi vodeći ljudi Las Vegasa, svi vrhunski kockari, sve Groneveltove prijateljice, celokupno osoblje hotela – svi su bili pozvani i obavesteni, jer je Alfred Gronevelt bio priznati genije kocke u Las Vegasu.

Osnivao je fondove i davao sredstva za podizanje crkava svih vera, jer je često govorio: „Ljudi koji veruju u religiju i kocku zaslužuju neku nagradu za svoju veru.“ Zabranio je izgradnju sirotinjskih naselja, podigao je prvorazredne bolnice i vrhunske škole. Uvek je tvrdio da to radi iz ličnih interesa. Prezirao je Atlantik Siti, gde se pod pokroviteljstvom države uzimao sav novac, a ništa se nije činilo za društvenu izgradnju.

Gronevelt je bio pionir u ubeđivanju javnosti da kocka nije prljavi porok nego izvor zabave srednje klase, normalan kao i golf ili bezbol. On je od kocke načinio uglednu industriju u Americi. Ceo Las Vegas je želeo da mu oda počast.

Kros je svoja lična osećanja stavio u drugi plan. Osećao je veliki gubitak; tokom celog njegovog života između njega i Gronevelta postojala su istinska osećanja. A sada je Kros posedovao pedeset jedan procenat hotela „Ksanadu“, vrednog najmanje 500 miliona dolara.

Znao je da će mu se život sigurno promeniti. Sada kada je postao toliko bogat i moćan, biće u većoj opasnosti. Njegovi odnosi sa don Klerikuciom i Porodicom postaće mnogo osetljiviji, pošto je postao njihov partner u basnoslovnom poslu.

Kros je prvo nazvao Kuogve. Razgovarao je sa Đorđom, koji mu je dao izvesna uputstva. Đorđo mu je rekao da niko iz Poro-dice neće prisustvovati pogrebu osim Pipija. Osim toga, Dante

---

će doleteti sledećim avionom da dovrši zadatak o kome se već raspravljalo, ali ni on neće doći na sahranu. Činjenica da Kros sada poseduje polovinu hotela nije bila spominjana.

Čekala ga je poruka od njegove sestre Klaudije, ali kada ju je nazvao, dobio je snimljenu poruku. Čekala ga je i poruka od Ernesta Vejla. Vejl mu se dopadao, imao je njegovih menica za pedeset hiljada, ali Vejl će morati da sačeka do posle sahrane.

Imao je i poruku od svog oca Pipija, koji je bio Groneveltov dugogodišnji prijatelj. Bio mu je potreban očev savet kako da vodi svoj budući život. Kako će njegov otac reagovati na njegov novi položaj i novo bogatstvo? To će biti golicav problem, kao i odnos sa Klerikuciom, koji će morati da se prilagodi činjenici da je njegov *Bruglione* na Zapadu postao toliko moćan i bogat.

Kros nije sumnjao u to da će sâm Don biti korektan. Bio je takođe siguran da će dobiti podršku svog oca. Ali Donova deca, Đorđo, Vinsent i Piti, kako će oni reagovati? I unuk, Dante? On i Dante su bili neprijatelji još otkako su zajedno kršteni u Donovoj privatnoj kapeli. To je bila stalna šala u Porodici.

A sada će Dante da doputuje u Las Vegas da obavi „posao“ nad Velikim Timom Hajkačem. Ovo je brinulo Krosa, pošto mu je Tim bio na čudnovat način drag. Ali, njegovu sudbinu je odredio sam Don, a Kros je brinuo o tome kako će Dante da obavi posao.

Sahrana Alfreda Gronevelta bila je najsajjnija ikada priređena u Las Vegasu, počast geniju. Njegovo telo bilo je izloženo u protestantskoj crkvi sagrađenoj njegovim novcem koja je sjedinjavala veličanstvenost evropske katedrale sa smeđim kosim zidovima američke domorodačke kulture. Ogromni parking je, sa čuvenom praktičnošću Las Vegasa, bio ukrašen motivima kulture američkih domorodaca, a ne evropske religije.

Hor koji je pevao himne Gospodu i preporučivao Gronevelta u Raj došao je sa univerziteta na kom je on osnovao tri katedre iz humanističkih nauka.

Stotine ožalošćenih koji su završili koledž na stipendijama koje je Gronevelt obezbedio izgledali su zaista tužni. U masi je bilo i fanatika koji su izgubili bogatstva u njegovom hotelu. Izgledali su lako obradovani što najzad trijumfuju nad Groneveltom. Žene su, izdvojene, neke sredovečne, tiho plakale. Prisutni su bili predstavnici jevrejskih sinagoga i katoličkih crkava čiju izgradnju je pomogao.

Zatvaranje kazina protivilo bi se svemu u šta je Gronevelt verovao, ali došli su šefovi i krupijeji koji tog dana nisu bili u smeni. Pojavili su se čak i neki od korisnika Vila, a Kros i Pipi su im ukazivali naročito poštovanje.

Guverner države Nevade, Volter Vaven, prisustvovao je sahrani, u pratnji gradonačelnika. Ulica Strip* bila je zatvorena kako bi duga povorka srebrnih kočija, crnih limuzina i pešaka mogla da isprati telo do groblja i kako bi Alfred Gronevelt prošao, po poslednji put, kroz svet koji je stvorio.

Te noći su ugledni posetioci Vegasa odali Groneveltu poslednju počast koja bi mu se najviše dopala. Kockali su se tako grozničavo da su postavili novi rekord u obrtu, izuzimajući, naravno, novogodišnju noć. Sahraniли su svoj novac sa njegovim telom da iskažu poštovanje.

Potkraj dana Kros de Lena se spremio da započne novi život.

Te noći, sedeći sama u kućici na plaži u Koloniji Malibu, Atena Akviten je pokušavala da odluči šta da radi. Drhtureći od povetarca sa okeana koji je ulazio u kućicu kroz otvorene prozore, sedela je na kauču i razmišljala.

---

* Glavna ulica u Las Vegasu, u kojoj se nalaze svi važni hoteli, kockarnice i restorani. (Prim. prev.)

Teško je zamisliti svetski slavnu filmsku zvezdu kao dete. Teško ju je bilo zamisliti kako stasava u ženu. Snaga ličnosti filmskih zvezda toliko je jaka, kao da su svi oni iskočili, već odrasli, pravo iz Zevsove glave. Oni nikada nisu mokrili u krevet, nikada nisu imali bubuljice, nikada nisu morali da prerastu svoja ružna lica, nikada nisu bili onako šiparački povučeni i trapavi, nikada nisu masturbirali, molili za ljubav niti bili na milosti sudbine. Ateni je bilo teško, sada, da se uopšte priseti takve osobe.

Atena je smatrala da je rođena kao jedna od najsrećnijih osoba na svetu. Sve je dobijala nekako prirodno. Imala je divne roditelje koji su uočili njene talente i gajili ih. Obožavali su njenu fizičku lepotu, ali su činili sve što su mogli da obrazuju njen um. Otac ju je obučavao sportovima, a majka književnosti i umetnosti. Nije mogla da se seti nijednog trenutka svog detinjstva u kom je bila nesrećna. Dok nije ušla u sedamnaestu.

Zaljubila se u Boza Skeneta, četiri godine starijeg, oblasnu fudbalsku zvezdu u koledžu. Njegova porodica je bila vlasnik najveće banke u Hjustonu. Boz je bio zgodan gotovo koliko je Atena bila lepa, a još je bio zabavan i šarmantan. Obožavao ju je. Njihova dva savršena tela magnetski su se privukla, nerava pod visokim naponom; svila i mleko. Kročili su u poseban raj i, da bi omogućili da sve to traje večno, venčali su se.

U nekoliko kratkih meseci Atena je zatrudnela. Sa svojim uobičajenim telesnim savršenstvom, ugojila se veoma malo, nikada joj nije bilo muka i uživala je u pomisli da će imati bebu. Nastavila je da ide na predavanja, proučava dramu i igra golf i tenis. Boz je mogao da je pobedi u tenisu, ali ga je ona lako tukla u golfu.

Boz je počeo da radi u banci svog oca. Kada je rodila dete, devojčicu koju su nazvali Betani, Atena je nastavila da ide u školu, pošto je Boz imao dovoljno novca da unajmi služavku i dadilju. Brak je Atenu učinio još gladnijom znanja. Čitala je nezasito, naročito drame. Oduševljavala se Pirandelom,